

**ЇДЕТЕ
В УКРАЇНУ?**

**ЇДЕТЕ
В УКРАЇНУ?**

diasporiana.org.ua

**ЗАРЕВО
1982**

Дорогий Читачу:

Ця брошура призначена в першу чергу як довідковий посібник для молоді, яка плянує їхати в Україну. Разом з тим, більшість порад можна використати і для подорожей в сателітні країни. Видається ця брошура з наміром навітлити бажану поведінку туриста в Україні. Щоб дійти до певних висновків, багато бесід було проведено з людьми, які їздили за залізну завісу. Надіємось, що брошура допоможе зрозуміти можливості та обмеження в сприянні політичному дозріванню та розповсюдженню ідей національного відродження, як на Україні, так і в діяспорі.

Брошуру можна зробити ще кориснішою для майбутніх відвідувачів України тільки постійним удосконаленням та усучасненням змісту. Ми радо прийматимемо ваші думки, пропозиції чи спостереження.

**Комісія Студій Сучасної України
Центрального Проводу
ОУАТ "ЗАРЕВО"**

І. ПІДГОТОВКА ДО ПОДОРОЖІ

Так отже ви вирішили їхати в Україну?

Чого ви надієтесь досягти?

Ви хочете знайти свою духовну спадщину?

Ви їдете з цікавості чи, просто, щоб задовольнити батьків?

Ви їдете відвідати родичів, яких ви ніколи не бачили?

Ви б хотіли удосконалити своє знання мови? Вам трохи страшно?

Подорож в Україну вимагає поважного зобов'язання не тільки фінансового, але й психологічного. Зрозуміло, що подорож в Україну не можна рівняти до подорожі на якийсь острів у Карібському морі, чи до мандрівки по Європі. Тому, що подорож в Україну ми пов'язуємо з великими надіями, може навіть перебільшеними, треба обдумати, як таку подорож найкраще використати.

Успіх подорожі залежить від підготовки. Навіть у щоденному житті ми підсвідомо розплянуємо кожний день. Звичайно, ті пляни загальні — але важливі події вимагають поважного, свідомого плянування. Чому? Правильна підготовка допоможе давати собі раду з проблемами і вимогами, з якими зустрінетесь в сучасній Україні. Сам факт, що ви читаете цю брошуру доказує, що у вас є бажання підготувитись до подорожі.

Але що, властиво, плянування допоможе у цьому випадку? Зуміти перехитрити КГБістів? Потрапити сховати 40 хусток? Вплинути на хід

подій в Україні? Знайти самовпевненість перед ударом з ворожим режимом? Ми не пропонуємо жодних таємниць, ані чарівних формул у відповідь на подані питання. Натомість ми переконані, що думаюча людина, прочитавши цю брошуру і прихильно поставившись до порад, не так легко піддаватиметься всяким маніпулюванням КГБістами, і взагалі поводитиметься більш розсудливо і гідно.

Плянування також допоможе розумніше відповідати на питання, які туристам завжди ставлять. Наприклад:

Де ви навчилися розмовляти по-українському?

Чи в Америці і в Канаді є українські школи?

Які українські газети, журнали, книжки видаються на Заході?

Що являє собою українська громада?

Як можна схарактеризувати українське політичне життя?

Чому існує стільки українських партій?

Чи ваші діти розмовляють по-українському? Як ні, то чому?

Чи у вас є родичі в Україні?

Чи правда, що Захід зараз переживає економічну та соціальну кризи?

Які робляться заходи, щоб допомогти українським політв'язням?

Чим займаються колишні українські політв'язні на Заході?

З яких осіб складається духовний провід українців на Заході?

Цих кілька питань показує, що український турист мусить ознайомитись із багатьма різними фактами. Інакше на нього дивитимуться як на неука, як на людину, з якою не цікаво розмовляти.

На жаль, в Україну якраз таких людей їздить дуже багато. Одну функцію вони сповнюють добре: перевозять валюту. Більшість туристів не має бажання служити радянському режимові постачанням валюти. Як можна цьому запобігти? Що робити, щоб якнайменше валюти непотрібно лишати? Сама подорож досить коштовна. Тому треба своїми вчинками піднести ціну валюти. Совети волють у себе гостити, наприклад, американських туристів, які не домагаються ніяких пояснень ні щодо русифікації, ні щодо пригноблення народів, ані щодо жалюгідного стану сільського господарства — а просто оглядають міста й без застережень платять за все. Ми мусимо радянській владі завдати трохи труду, щоб не так легко їй та валюта приходила. Як це можна здійснити?

Коли радянські власті мають до діла з начитаними, освіченими й політично чутливими туристами, це відразу їм дорожче коштує. Начитаність і освіта — найбільша загроза радянській чи якій-небудь іншій тоталітарній владі. Тому в першу чергу треба бути обізнаним. Очевидно, більшість з нас начитана і знайома з ситуацією в Україні. Все одно треба попрацювати над собою, щоб підвищити рівень свідомости.

Перш усього, треба бути більш освідмленим

про події в українській громаді та про події пов'язані з Україною зі світової перспективи. Треба знати як про участь українців у гельсінкських конференціях, так і про вплив афганістанського повстання на українців, особливо на молодь. Тому, що звичайно читаємо поверхово, тепер, перед виїздом в Україну треба читати уважно, запам'ятовуючи точні події та що до тих подій привело. Бо ж як доведеться вибачатись, викручуватись через непоінформованість — буде ніяково. Прикладіть трохи зусиль, і зможете авторитетно розмовляти про події в західному світі та в українській громаді. Але що читати, і чому?

Припускаємо, що всі перечитують принаймні свої місцеві часописи, і таким чином є в курсі місцевих та світових новин. Загальні журнали як *Time*, *Newsweek* та *U.S. News & World Report* проаналізують та інтерпретують світові події. Вони дають загальну базу. Інтелігентна людина не тільки читає весь цей матеріал, а й аналізує та синтезує його у власний світогляд.

Вище згадані джерела загальні, і напевно більшість читачів знайома з ними. Давайте, отже, перейдемо на спеціалізовані видання, які докладніше займаються проблематикою, що нас цікавить. А це — *Foreign Affairs* та *Problems of Communism*. Ці публікації на високому науковому рівні аналізують советську дійсність та переглядають й інтерпретують поступування радянського уряду на світовій арені. В цих журналах порушувалось і українське питання.

Книжки також можуть добре послужити в підготовці до подорожі. Вартісні книжки, які

заслугують на особливу увагу, це: Robert Conquest, *The Great Terror*, rev. ed. (New York: Macmillan, 1973); John Barron, *KGB* (New York: Bantam, 1974); Aleksandr Solzhenitsyn, *The Gulag Archipelago*, 3 vols. (New York: Harper and Row, 1974-79).

Дотепер ми згадували лише неукраїнські джерела. Але дуже важливо, щоб ми, українці, усвідомлювали собі і розуміли ті процеси, які формують наше життя і нашу долю не тільки на еміграції, а й в Україні. Іншими словами, ми мусимо дивитись на світові події з української точки зору. Бо ж як не ми, то хто? Тому обов'язково читати й українські часописи, журнали, книжки.

Українську пресу можна поділити на загальну і політичну. В першій категорії маємо “Свободу”, “Народню Волю”; в другій категорії маємо “Українське Слово” та “Новий Шлях”. На щастя, українська громада має журнал, який на високому рівні проаналізує українську проблематику — це “Сучасність”. Тут треба повторити, що уважне читання української преси незаступимий спосіб підготовки.

Є цілий ряд книжок, написаних українцями, про сучасний стан в Україні. Книжки на цю тему написані неукраїнцями холодні, аналітичні. Натомість українські автори розбуджують нашу національну свідомість, вриваються в душу. Радимо прочитати: Іван Коляска, *Освіта в Радянській Україні* (Торонто: Пітер Мартін, 1968); John Kolasky, *Two Years in Soviet Ukraine* (Toronto: Peter Martin, 1970); Іван Дзюба, *Інтернаціоналізм чи русифікація?* (Мюнхен:

Сучасність, 1968); Осип Зінкевич (ред.), *Український правозахисний рух: Документи й матеріали Української громадської групи сприяння виконанню гельсінкських угод* (Торонто—Балтимор: Смолоскип, 1978); і Юрій Бадзьо, *Відкритий лист до Президії Верховної Ради Союзу РСР та Центрального Комітету КПРС* (Нью-Йорк: Закордонне Представництво Української громадської групи сприяння виконанню гельсінкських угод, 1980).

Навіть якщо ви тільки щось одне зробите перед подорожжю — прочитайте ці книжки. Вони дуже важливі.

Розмовляйте з людьми, які недавно в Україні були. Вони можуть добре порадити про специфічні проблеми, які під час подорожі виникають.

Розповіді батьків, які з України виїхали під час другої світової війни про те, що комуністи — огидні вампіри по-перше смішні, а по-друге безкорисні. Якби це відповідало правді, ми зі собою брали б тюбики крові. Узагальнення про якенебудь суспільство ніяк не допоможуть з тим суспільством справитися. Тому в розмовах із знайомими ставте специфічні питання. Наприклад: яка фірма джінсів більш відома? Які калькулятори мають більшу вартість, американські чи японські? Які можуть бути наслідки, коли у вас знайшли б (або коли ви признаєтесь, що маєте) західню літературу, молитовник, або навіть дисидентську літературу? Багато застрашуючих чуток ходить про те, що станеться. Але з усіх бесід, що ми провели, не було ані одного випадку з страшними

наслідками. Прикордонні службовці звичайно небажані матеріали просто конфіскують, туристові дають догану, і на тому кінець.

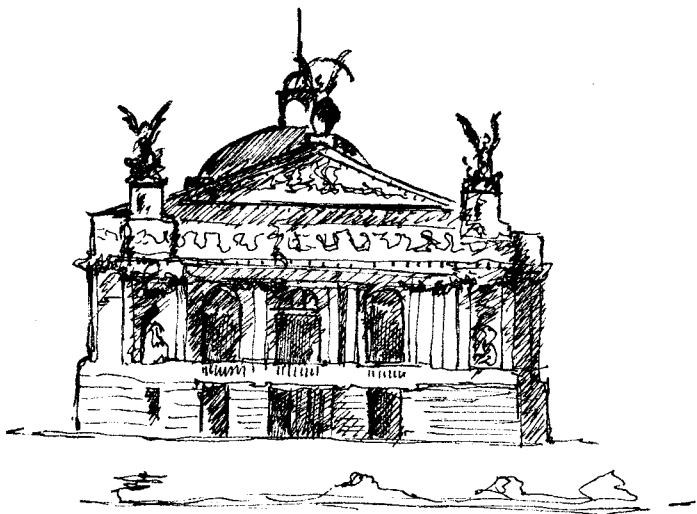
Ще заторкнемо питання: як найкраще їхати? Скільки брати грошей? Хіба що ви дуже нетовариські, найкраще їхати в Україну з групою. Провідник екскурсії все вам поладить, і тим вам заощадить багато часу і непотрібних турбот. Радянська система нездібна обслуговувати поодиноких осіб. Всякі прикрощі можуть спіткати туриста, який подорожує сам. В готелі кімната вам буде, але картки на харчування може не бути. Всі, кого питаєте, відповідають, що не знають, чому вашої картки нема — і ви бачите, що вони не тільки не знають де ваша картка, а їм навіть байдуже. Такі випадки бували. Це непотрібно вимучує людину. Провідник групи, натомість, і компетентний, і має досвід з Інтуристом.

Туристи, які беруть із собою великі суми грошей роблять велику помилку. З проведених бесід вийшло, що дехто бере \$6,000; \$8,000; навіть \$12,000. Незадекларовані гроші підлягають конфіскації — тому туристи дуже докладно декларують всі центи радянським службовцям. Очевидно, як такий службовець побачить на анкеті \$12,000, в нього відразу засвітяться очі, затьохкає серце, і йому напевно закортить розвантажити ваш тягар. Він знає, що туристи не дуже протестують, коли їм доводиться платити за багаж, і може вирішити взяти \$500 за всі ці хустки, джінси та калькулятори. Як ви маєте в гаманці \$12,000, то \$500 — це ж зовсім не багато, правда? Досвід показує, що люди з великими

сумами грошей мусять більше (а то й багато більше) платити мита. Тому, що ви за подорож платите перед від'їздом, радимо зі собою брати \$200 — \$500 на особу.

Отже, щоб відповідно підготувитись до подорожі в Україну треба присвятити багато праці й часу. Не відкладайте. Так само, як треба вчасно полагодити всі формальності з туристичним бюро та з урядом, треба також вчасно почати підготовлятися інтелектуально.

II. ПОДОРОЖ

Пам'ятайте: ваша поведінка віддзеркалює не тільки вас, а й ту групу, яку ви репрезентуєте. Ваші чесноти й дефекти будуть перебільшені й приписані цілій українській еміграції. Зробіть добре враження! Українські патріоти, які борються проти режиму хотіли б бачити, що українці заходу вміють ефективно представити українську справу перед світом. А вороги нехай бачать, що ми нарід відданий, не піддаємось. Ми мусимо бути доказом, що українське питання не зникне тільки тому, що в Кремлі того бажають.

Як же ж тоді поводитись під час подорожі?

1. *Подорож починається в той момент, коли Ви зустрічаєтесь із своєю групою на аеродромі перед відлетом.* Старайтесь бути обережними з ким та про що розмовляєте. Не тому, що в групі будуть шпигуни, а тому, що між туристами можуть бути такі, що регулярно в Україну їздять. Якби зайшла потреба, радянські власті натискатимуть на них.

2. *Завжди тримайтесь гідно і вимагайте ввічливості від радянських властей.* Сам факт, що вам видали візу доказує, що американський чи якийсь інший і радянські уряди в цих справах мають порозуміння. Ніхто нікого не примушував візи видавати. Отже нема мови про те, чи ви подобаетесь радянській владі, чи ні. Вибачатись за приналежність до Пласту, СУМу чи якоїнебудь іншої організації недопустиме. Ці організації законні й радянської похвали не потребують. Ніхто в Радянському Союзі не питає, чи ви належите до Республіканської чи до

Демократичної партії. Це не їхнє діло. Так само їх не стосується, яку участь ви берете в українському суспільному житті. Не дозволяйте, щоб вас трактували як злочинця тільки тому, що ви чи ваші батьки виемігрували з України. За кожне порушення етики дайте знати, що ви посилатимите скарги до уряду країни, якої ви є громадянином. Або обіцяйте їм, що напишете статтю у ваші місцеві часописи про те, як у Радянському Союзі по-варварському поводяться з туристами. Досвід показав, що туристів, які твердо обстоюють свої права — ліпше трактують. Стрижуть тих, які поводяться як овечки.

3. *Розмовляйте виключно по-українському.* Людей в Україні глибоко вражає те, що поза Україною розмовляють по-українському. Ця подорож ніяк не є нагодою показатись, що ви вмiєте розмовляти по-російському. Якщо б у групі хтось із туристів почав говорити російською мовою, щоб заімпонувати радянським властям — зареагуйте! Висловіть своє обурення! А якщо в Україні ви наткнулися б на людей, які по-українському нібито не розмовляють, дайте їм нагоду попрактикуватися в англійській, французькій, німецькій чи еспанській мові. Те, що ми так радо переходимо на російську мову показує, що ми національно не дозрілі, а якщо так, то ми тоді заслуговуємо на свою долю.

4. *Наголошуйте, що ви є невід'ємною частиною України.* Більшість з нас живе там, де історія нас випадково занесла; сам факт, що ми живемо в Америці, Канаді, Європі чи Австралії

не означає, що ми другорядні українці. В минулому великі українські патріоти жили поза межами України. Але українці ми — не випадкові. Ми українці, бо походимо з України. Корінь у нас спільний, і стремимо ми, як нарід, до тих самих цілей.

Пам'ятайте: в інтересах Москви будувати між українцями бар'єри. З одного боку, Москва пробує доказати, що українці в Україні зовсім відмінні, і що вони тільки хочуть ближче притулитись до російського "брата". З другого боку, Москва поводитьься так, ніби поза Україною жодного зорганізованого українського життя нема. Побачите, як люди в Україні здивуються, коли почують від вас про українців у вільному світі.

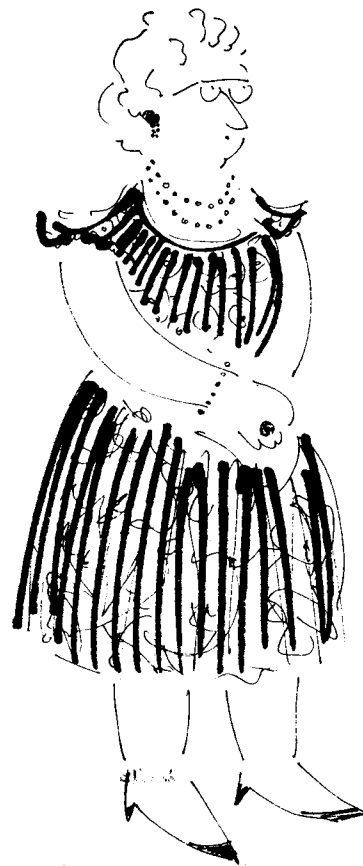
5. *Уникайте легковажної поведінки.* Наведемо кілька прикладів: Багато туристів люблять співати під час подорожі по Україні. (Співати можна. Це ж вияв емоційного зв'язку з Україною.) Щоб не співати політичних, чи псевдо-патріотичних пісень, співаються пісні, як "Мала я мужа піяка". Звичайно, це пісня безпечна, але як виглядає автобус туристів, які на повні груди співають такі пісні? Що така картина каже про зрілість української еміграції? Ефект руйнівний. Така поведінка підтверджує, що українці такі собі простаки, нездібні керувати своєю державою. Богу дякувати, що старший брат піклується своїм меншим, безпомічним братом. Невже ж це те, що ми хочемо сказати? Провідники груп повинні застановитись над цим питанням, і бути більш відповідальними. З вашого боку вистачить легко пригадати

провідникові.

Багато туристів пишно, з великою помпою парадують по Львові, Тернополі, чи Києві, як королі чи королеви. Навіть у звичайних обставинах, пересічний турист впадає у вічі. Нема потреби ще підкреслювати своєї відмінности. Навіть, якщо ваших родичів легковажна поведінка не образить, пам'ятайте, що інші будуть спостерігати й робити висновки. Навіть можуть почати погоджуватись з пропагандою, що українська еміграція — це ледарі й капіталісти; добре, що Україна нас позбулася.

6. *Уникайте близьких стосунків з працівниками Інтуриста.* Можливо, що більшість персоналу Інтуриста — добрі, чесні працівники. Але це не значить, що можна їм довіряти. Вони оперують в системі, яка вимагає від них наклепництва. Щоб утриматись на своїй роботі і щоб забезпечити свою родину, вони таки виконують те, що від них вимагають, навіть, якщо їм це не подобається. Є й такі, які намірюються працювати в КГБ: для них праця в Інтуристі — це перший щабель на драбині до кар'єри. Немає сумніву, що працівникам Інтуриста наказано за вами слідкувати.

Ви напевно завважите, що провідник Інтуриста дуже турбується, щоб ви добре поснідали в готелі. Навіть, якщо ви скажете, що снідатимете з родичами, все одно провідник заявить, що ваша присутність зранку обов'язкова, бо будуть важливі оголошення. Причина цьому проста: за сніданком вигідно перевірити чи хтось не зник. Крім того, за сніданком туристи невимушено

між собою розмовляють про різні пригоди, і це добра нагода працівникам Інтуриста підслухати.

Чим менше розмовляєте з працівниками Інтуриста, тим менше інформацій вони матимуть передавати.

7. Уникайте інтерв'ю з радянським радіо та підписання якихнебудь декларацій чи заяв. “Товариство Україна”, яке нібито існує для того, щоб нав'язувати контакти з прогресивними українцями за кордоном, часто влаштовує зустрічі з туристами в своїх приміщеннях у Києві. На цих зустрічах туристів обдаровують книжками, брошурами, поштовими картками. Деклямують поезію, розказують анекдоти. Тоді ведеться дискусія: туристи ставлять питання, а члени товариства відповідають. (Туристи переважно питають чому в готелях така повільна обслуга.) Господарі зустрічі намагаються лишити добре враження, навіть із кількома “пострілами” в бік “буржуазних націоналістів”. Потім господарі ще пробують заангажувати передплатників для свого часопису “Вісті з України”. Навіть питають туристів, які статті вони хотіли б бачити в часописі. Все, що треба зробити, це написати якими новинами ви цікавитесь, і підписати. Їм дуже хочеться, щоб ви щось підписали. Ви за матерів? Підпишіть.

Нічого не підписуйте. Будьте певні, що ваші заваги будуть перекручені й пристосовані для потрібного ефекту. Вам може не буде соромно в Україні, але як повернетесь і довідаєтесь, що ви прогресивний українець Заходу, підтримуєте боротьбу радянських матерів проти імперіялізму та українського націоналізму — вам стане

ніяково.

Насправді, “Товариство Україна” — невдало замаскована група КГБістів. Ці зустрічі влаштовуються для того, щоб намацати настрої даних туристів, та щоб перевірити: група погоджується з партійною пропагандою, що Радянський Союз миролюбний? Група вихована в прогресивному дусі? На скільки члени групи затурбовані долею українських дисидентів? Треба дуже слідкувати за групою чи ні?

Наша порада проста: уникайте зустрічі з товариством. Але, якщо обставини примусять вас піти на таку зустріч — використайте її. Поставте господарям зустрічі такі питання:

а) Чи товариство зробило якісь заходи, щоб українське ім'я не знеславлювалось, як наприклад у фільмі “Голокост”?

б) Чому в Парижі розмовляють по-французькому, в Бонні по-німецькому, в Лондоні по-англійському, а в Києві російською мовою? Українці соромляться своєї мови?

в) Чому в Україні є російські часописи, журнали, та школи, а в Москві, де проживає багато українців, немає українських шкіл, часописів, журналів?

Ви й самі можете придумати подібні питання.

Повторюємо: нічого не підписуйте.

8. *До пам'ятників комунізму ставтеся байдуже, холодно; шукайте пам'ятників пов'язаних з історією України.*

Дайте відразу відчуття, що ви приїхали в Україну оглядати українські пам'ятники: Шевченка, Франка. Вам цікаво подивитись де працювала Леся Українка, де писав Василь

Симоненко. Вам зовсім байдуже де Ленін спав чи обідав.

Як будете на могилі Шевченка, не забудьте взяти гарний букет квітів; заспівайте “Заповіт”. Гідно вшануйте Шевченка.

Коло пам'ятника Леніна чи якого-небудь іншого славного комуніста навіть зів'ялої кульбаби не лишайте. Вони довели до смерті мільйони наших братів і сестер. Не оскверняйте пам'яті про них, шануючи їхніх убивців.

9. *Найкраще в'їздити в Радянський Союз через Москву.* Москва — центр туристичного руху. В Москві митні службовці менше чіпляються до туристів, просто тому, що їх забагато. В інших місцях контролю строгіша. Не думайте, що “наші” в Києві будуть м'якші. Переїзд поїздом з Польщі може бути ще гірший. На тих поїздах туристів із Заходу майже нема. Ви привернете на себе особливу увагу. Польща ще й до того радянській владі не дуже зараз подобається — отже з Польщі ліпше не їхати. В Москві Ви непомітні між масою туристів, і, правдоподібно, службовці не докучатимуть.

Майже кожний турист має зі собою речі, які можуть рахуватись контрабандою. Хустки, золоті перстені на пальцях ніг, молитовники, література, тканини, калькулятори. Тому більшість туристів неспокійні на кордоні.

Митні службовці знають, що між туристами завжди буде певний відсоток контрабанди. Але вони також знають, що всіх перевіряти не виплачується, бо більшість людей контрабанди не везе, а така докладна контролю робила б недобру рекламу Радянському Союзові. Отже,

чи знайдуть щось у вас, чи ні — чистий випадок. Бувало таке, що цілі групи перепускали, не відкриваючи ані одної валізки. Але бували і випадки, що цілі групи перевіряли і при в'їзді і при виїзді.

Якби так сталося, що митні службовці заявлять, що у вас контрабанда — поведьтесь так, ніби ви здивовані й ображені. Якщо у вас таки відберуть деякі речі, рішуче домагайтесь, щоб вам їх повернули перед поворотом додому.

Наведемо два приклади, що може статися на кордоні, і як дехто реагує:

а) Чоловіка, назовемо його Максимом, затримали на митниці у Києві. Сказали йому, що у нього забагато тканини, і наклали на неї високе мито. Максим відмовився платити. Цілу групу на дві години затримали. Службовці домагались, щоб Максим заплатив, але Максим уперто відмовлявся. Деякі туристи зголосилися частину мита заплатити, щоб відпустили групу. Максим стояв на своєму. Він навіть вимагав побачення з директором аеропорту. Директор нарешті прийшов, взяв Максима набік, і після приємної розмови було вирішено, що Максим заплатить мінімальну суму. Всю тканину йому дозволили забрати.

б) Під час докладної перевірки, Ірині в валізці все поперевертали. Після перевірки, службовці лишили Іриніні речі в повному безладді і махнули їй, що може йти. Спокійним голосом Ірина відповіла: я не рушусь з місця, доки ви мої речі не складете в валізку і її не закриєте. Службовці так і зробили. Самі судить чи з цих розповідей можна витягнути якусь мораль.

10. *Вимагайте першокласної обслуги.* Ви платите за першу класу, не задовольняйтесь третьорядною обслугою. Як у вашій кімнаті немає гарячої води — нарікайте. Як на меню подано 12 страв, а ви можете замовити тільки одну — нарікайте. Нарікайте, бо пасивність буде інтерпретуватись, як задоволення. Інтурист мусить туристів обслуговувати, це ж їхнє завдання. А якщо вони в цьому неуспішні, може вони повинні це діло лишити — передати комусь більш компетентному.

Відвідини родичів ніколи не обходяться без гостини. За ті страви, що ви в готелі пропустили, ви заплатили, Спробуйте за них дістати якусь відплату — може попросить, щоб вам дали шоколядку. Дайте її своїм родичам.

11. *Наголошуйте позитивні аспекти українського життя на еміграції.* Критикувати легко, але це нікому ніякої користі не дає. Українська спільнота має чим пишатися:

а) Українців вибирають на відповідальні посади в урядах, особливо в Канаді.

б) Світовий Конгрес Вільних Українців — це зорганізоване українство Заходу.

в) Українські Катедри при Гарвардському і Торонтському університетах та Канадський інститут українських студій в Едмонтоні. Ці відомі установи ведуть дослідження з україністики на найвищому науковому поземі. Заснування цих установ — велике досягнення української спільноти.

г) Закордонне Представництво Української Гельсінкської Групи на Заході. Тут треба згадати Мадридську Конференцію і великий вклад праці

генерала Петра Григоренка та Надії Світличної.

12. *Розпитуйте про долю українських політв'язнів і про акти опору.* Найліпше розпитувати у родичів, або у людей, яким родичі довіряють. Не здивуйтесь, якщо ви більше знаєте про арешти, суди та про в'язнів, ніж загал в Україні. Такі інформації публічно там не передаються.

Бували випадки, що люди знали про дисидентів, але нічого не говорили, бо боялися за себе. Майте на увазі, що хоч інформації, які ви шукаєте — важливі, — люди, від яких ви інформації дістаєте — ще важливіші. Ви зобов'язані перед ними. Уважайте, щоби ваші вчинки не заподіяли їм шкоди.

13. *Якби вам хтось пропонував вивезти захалявну літературу, або якийсь дисидентський документ, поважно подумайте про можливість це зробити.* Що треба мати на увазі? По-перше: цілком природним є страх перед системою, яка застрашує й обвинувачує. Нам здається, що як ви не належите до визначних українців, з вами нічого не станеться. Велику роль грає як і від кого ті матеріяли ідуть. Від родичів? Від когось зовсім чужого? Як хтось зовсім чужий — підходьте до справи скептично, якінебудь зустрічі мусять бути дискретні, на чотири очі. Як людина щира, з справжніми інтенціями, то це зрозуміє. Під час зустрічі, дайте чужому говорити, вислухайте. Окрім цього ваша інтуїція і розсудливість мусять вам підказати, що рішати.

Чужі люди найчастіше підходять не з політичних причин, а з економічних. Вам хтось

може запропонувати пряжку з військового пояса в заміну за цигарку, або рублі за долари. В чорний ринок краще не встрявайте. Це нікому не потрібне.

14. *Коли ви маєте поважні клопоти, домагайтесь побачення з послом вашої країни.* Пам'ятайте, що те, що в Радянському Союзі вважається провиною, в нормальному суспільстві — провиною не вважається.

Напередодні Олімпіади 1980 р., наприклад, режим ухвалив закон, який надає радянське громадянство всім тим, хто покинув територію теперішнього СРСР (мабуть, з правнуками включно). Така офіційна щедрість, незнана за границями Країни Рад, мала на меті застрашити туристів, які звідти походять: нічичирк, мовляв, а то відчуєте на власній шкірі, що таке соціалістична законність! Однак, цього закону не застосовано ні проти кого, і треба думати, що режим удасться до нього тільки в крайньому випадку, якщо схоче позбутися небезпечного ворога. Ви як турист не належите до цієї категорії: не давайте себе застрашити псевдолегальним жаргоном.

Якщо б вас таки затримали, необхідно мати законного дорадника. Ніяких анкет не підписуйте. Не бийте себе в груди, вибачаючись, і за жодних обставин не сповідайтесь. Час працює на вашу користь: поліція не може довго затаїти вашої відсутності від інших членів вашої групи; крім того, радянські власті ніяк не хочуть творити мучеників для української діаспори.

III. ПОВЕРНЕННЯ

Повернення — роздирає людей пополам. З одного боку, відчувається полегшення, що ви виїхали з тоталітарної держави, де на кожному кроці відчувається брак, примітивність і нагляд. З другого боку, шкода покидати родичів, нових друзів і країну предків наших, з якою ми тепер ближче познайомилися. Так: Україна з усіма недостатками, з політичними та соціальними проблемами — НАША БАТЬКІВЩИНА. У декого з вас зміниться почуття до України та до українства взагалі.

Після повернення ви ще довго згадуватимете подорож, багато міркуватимете і ставитимете собі нові питання. Може навіть запитаєте себе: як я можу практично допомогти Україні?

Кілька порад:

1. Розповідайте про свою подорож, про переживання в Україні. Багато корисного зробите своїми щирими розповідями.

2. Заохочуйте інших відвідувати Україну, особливо молодь.

3. Доповніть ваше знання про те, що діється в Україні. Найкращий покажчик літератури, це: George Liber and Anna Mostovych (comps.), *Nonconformity and Dissent in the Ukrainian SSR, 1955-1975: An Annotated Bibliography* (Cambridge, Mass.: Harvard Ukrainian Research Institute, 1978).

4. Протестуйте проти радянського режиму, пишть до загальних і до ваших теренових часописів, журналів, до урядовців.

5. Включайтеся в життя української спільноти. Збагачайте її, додайте їй свіжих сил. Добра і сильна спільнота у вільному світі може багато допомогти Україні і українській справі.

6. Коли розповідаєте про Україну — особливо публічно, не вживайте імен людей, які завдяки вашим розповідям могли б потерпіти.

7. Якщо ви після подорожі вирішите присвятити себе українській справі, — сконтакуйте з нами. Ми можемо багато в дечому вам допомогти.

Сконтактуйте з нами листовно або
телефоном:

ZAREVO
819 Asbury Terrace
Philadelphia, PA 19126
(215) 548-7230

ZAREVO
P.O. Box 185
Yonkers, NY 10710

ZAREVO
P.O. Box 3, Stn. M
Toronto, Ontario
Canada M6S 4T2

GOING TO UKRAINE?

ZAREVO
1982

Dear Reader:

This pamphlet is meant to serve primarily as a reference manual for young people intending to travel to Ukraine. At the same time, the majority of our suggestions are equally pertinent to most Soviet-bloc countries. Our purpose is to highlight a set of what we consider preferred behavior patterns gleaned from personal experience in Ukraine and supplemented with insights from scores of returning tourists. It is our hope that this pamphlet will serve as an effective medium for understanding the possibilities and constraints that tourism currently offers for furthering the causes of national renaissance, national self-determination, and political maturity for the Ukrainian people both within their ethnographic borders and in the diaspora.

Upon your return, we would welcome any suggestions, comments, or observations that would assist us in continually improving, revising, and updating this pamphlet in order that it may be of greater use to succeeding waves of Ukrainians visiting their homeland.

Commission for the Study of
Contemporary Ukraine
Central Executive of the
United Ukrainian Academic
Associations "ZAREVO"

*The Central Executive of ZAREVO wishes to thank the
Thunder Bay Branch of the Ukrainian National
Federation of Canada Inc. for funding this publication.*

I. PREPARATION

So you have decided to make a trip to Ukraine.

What do you hope to accomplish?

Are you looking to reaffirm your heritage?

Are you going out of curiosity or as a favour to your parents?

Are you going to visit relatives you have never seen?

Do you wish you had a better command of the Ukrainian language?

Are you apprehensive?

Certainly a trip to Ukraine requires a substantial commitment of money and emotional resources, to say nothing of time. Without a doubt, for most Ukrainians such a journey is on a different plateau from a winter vacation to some Caribbean island or a sight-seeing tour of Europe. Since we attach great importance to visiting Ukraine and generally have high expectations of such a trip, it is imperative that we take some time to reflect on how we can most benefit from our encounter with the land of our ancestors.

The likelihood that our trip will be successful, either in terms of personal satisfaction or in terms of the impression we leave, is closely related to the effort invested in planning. The aim of planning is to minimize or do away with some of the uncertainty associated with a future event. Without being conscious of it, we all plan to some degree every day. Generally these plans are informal in nature, but, when dealing with serious matters, such as trips to Ukraine, it is necessary to raise the level of our consciousness and engage in a formal planning

process. Why? Because proper formal planning will prepare us to deal more effectively with the problems and demands that contemporary Ukraine presents. The very fact that you are reading this pamphlet shows that you are trying to prepare yourself better for your trip to Ukraine.

But what, you ask, will planning accomplish in this case? Will I be able to outwit the KGB? Will I be able to cleverly disguise 40 babushkas as personal effects? Will I be able to strike some resounding blow for Ukrainian independence? At the very least, will I be confident in confronting the symbols of an openly hostile authoritarian regime and maintain my dignity? To these questions and similar queries we offer no magic solutions or closely held secrets. Nonetheless, it is our firm conviction that the reflective person who reads this pamphlet will make it more difficult for the KGB to manipulate him and will also take a significant step toward avoiding foolish behavior in Ukraine.

Planning will assist us in dealing intelligently with some of the following questions that tourists always seem to be asked:

Where did you learn to speak Ukrainian?

Are there Ukrainian schools in the United States and Canada?

What Ukrainian newspapers, journals, and books are printed in the West?

What is the current state of the Ukrainian community?

What are the characteristics of the Ukrainian political spectrum?

Why are there so many Ukrainian political parties?

Can your children speak Ukrainian? If not, why not?

Do you have relatives in Ukraine?

Is it true that there is a socio-economic crisis in capitalist countries?

What is being done to assist Ukrainian political prisoners?

What are former Ukrainian political prisoners doing in the West?

Who are the important Ukrainian religious leaders in the West?

This small sample of questions suggests that the Ukrainian tourist must familiarize himself with a wide range of factual data. Failure to do so exposes him to the risk that he will be viewed as an ignoramus, a person to be shunned, since worthwhile conversation is not possible with him. Unfortunately, all too often people who visit Ukraine are nothing more than bores who have only one function, namely to bring over hard Western currency for the Soviet regime. Since very few prospective tourists actually have a burning desire to serve as currency funnels, let us turn our attention to ways of preventing this from happening inadvertently. Recognizing that a certain cost is inescapable, as with any trip, it is imperative that we raise the socio-political costs to the regime associated with our visit. And make no mistake, there are real costs to the regime. For instance, the Soviets would much rather have a group of Americans for the same price, since they are not as likely to question the decades of oppression, ethnic genocide, and chronic agricultural problems associated with the Russian communists. Only if the socio-political costs to the

regime of our trip relative to our financial expenditures are raised can we rightly view our visit to Ukraine as a success. How, then, do we raise the socio-political costs to the regime?

These costs are raised substantially when the regime is confronted with an erudite, well-read, and politically sensitive tourist public. Since these are the characteristics that are most threatening to the Soviet regime - in fact, to any oppressive regime - it is incumbent that we cultivate them. Erudition, of course, is an ongoing life-long process. However, it is closely linked to being well-read, which is a state the vast majority of us can attain through self-discipline.

While a great many people intending to visit Ukraine are no doubt well-read and, by implication, politically sensitive when it comes to the Soviet Union or Ukraine, it is still worthwhile to make a few comments that will potentially add to their astuteness. First, prior to travelling to Ukraine, we ought to raise our level of consciousness about events affecting the Ukrainian community and those connected to Ukraine from a global perspective. An example of the former is the presence of Ukrainians at conferences monitoring the Helsinki accords, while the impact of the insurgency in Afghanistan on the Ukrainian populace, specifically youth, is an example of the latter. So, while our reading is most often casual in nature, it is imperative that we now shift our orientation and remember exact circumstances, events, and their causes. Otherwise it will become embarrassing when we are forced to resort to lame excuses in order to mask our ignorance. With moderate effort it is possible to speak authoritatively about the flow of events in the

West and the more narrow confines of the Ukrainian community.

But what type of material ought we to read, and why? It is taken for granted that at the very least young Ukrainians in the West are familiar with their respective regional newspapers and faithfully keep abreast of domestic and world events. For those who do not, this pamphlet will be of little assistance. In addition to newspapers, important general news magazines such as *Time*, *Newsweek*, and *U.S. News and World Report* provide analysis and timely interpretation of events. They are important for building a conceptual framework of the forces that shape global trends. There is no getting around the fact that an intelligent person must be familiar with these types of news sources. Note, however, that a sound reading program cannot be approached like some crash course or a cram session for an examination. Rather it must be a steady diet of information followed by analysis and personal synthesis of the information into some philosophy or model.

The sources of information mentioned earlier are general in nature, and without a doubt many of our readers are thoroughly familiar with them. Therefore, it would be most productive to turn to specialized publications such as *Foreign Affairs* or *Problems of Communism* for more elaborate treatment of the types of issues we have touched upon. The former journal deals with global policy issues, but, since the Soviet Union is an important actor in most matters, *Foreign Affairs* devotes considerable space to the analysis and interpretation of Soviet goals and actions. The latter is a

publication of the U.S. government and has touched on Ukraine or Ukrainian-related matters in the past. A person who is conversant with these two journals certainly can take an intelligent stance on a wide range of issues.

Under the heading of specialized information sources there are many excellent books, but the following merit special attention: Robert Conquest, *The Great Terror*, rev. ed. (New York: Macmillan, 1973), John Barron, *KGB* (New York: Bantam, 1974), and Aleksandr Solzhenitsyn, *The Gulag Archipelago*, 3 vols. (New York: Harper and Row, 1974-79).

Up to this point we have discussed preparations using non-Ukrainian sources, but it is extremely important that we as Ukrainians be aware of and understand the processes that shape our lives and destiny both in our diaspora communities and in Ukraine. In other words, we have to look at world events as Ukrainians first and foremost, with no apology. After all, if we do not take a Ukrainian viewpoint, whom do we expect to do so? Thus, it would be difficult to imagine a Ukrainian who could keep up with the daily beat of events that impinge on the Ukrainian nation without reading some Ukrainian newspaper, journal, or book. This, in fact, seems to be the *sine qua non* for the most rudimentary form of Ukrainian consciousness. For, after all, if you are not interested in keeping up with events in your ethnic community, then being Ukrainian does not matter to you.

The Ukrainian press can be divided into the general and the political. In the former category there are such well-known papers as *Svoboda* and

Narodna Volya, while the political sector is represented by *Ukrains'ke Slovo*, published in Paris, and *Novyi Shliakh* from Toronto. In addition to the above-mentioned newspapers, the Ukrainian community is fortunate to have *Suchasnist'*, a journal that devotes its pages to an analysis of Ukrainian problems. It is worth repeating that reading the Ukrainian press on a high level of awareness is an invaluable aid in preparing to tour Ukraine.

An important supplement to the Ukrainian press is a host of books written by Ukrainians about current afflictions that plague the Ukrainian nation. Although we may read many works about the Soviet Union and even Ukraine written by non-Ukrainians in a cool, analytical, and dispassionate manner, we cannot read the Ukrainian works without having our souls seared and our national consciousness jolted. Highly recommended are: John Kolasky, *Education in Soviet Ukraine* (Toronto: Peter Martin, 1968) and *Two Years in Soviet Ukraine* (Toronto: Peter Martin, 1970); Ivan Dzyuba, *Internationalism or Russification?* (London: Weidenfeld and Nicolson, 1970; New York: Monad, 1974); Bohdan Yasen and Lesya Verba (eds.), *The Human Rights Movement in Ukraine: Documents of the Ukrainian Helsinki Group, 1976-1980* (Toronto and Baltimore: Smoloskyp Publishers, 1980), and Yurii Badzio, *Vidkrytyi lyst do Prezydii Verkhovnoi Rady Soiuzu RSR ta Tsentral'noho Komitetu KPRS* (New York: Foreign Representation of the Ukrainian Public Group to Promote Implementation of the Helsinki Accords, 1980). In fact, if you do only one thing in the way of preparation prior to visiting Ukraine, read

these works. They are that important.

Do not fail to consult with persons who have been to Ukraine in the recent past and can provide intelligent advice about specific problems that come up on tours. The advice that you are likely to get from your elders who left Ukraine during World War II will be full of lurid descriptions of sadist communist beasts at every corner. Certainly, a novice such as you is no match for them. But if in fact it could be determined that all customs officials in Ukraine are blood-sucking vampires, we have the weapons at hand to ward them off. We could, for instance, pay them or bribe them with pints of blood instead of blue jeans or razor blades. We might all even take to wearing crucifixes: it always works in the Dracula movies. The point is, generalities about any society tell us precious little about how to cope with its daily realities. Old, tired, and uninspired generalities are the least useful. Therefore, when you seek advice from friends or acquaintances, ask very direct questions. For example: Was anyone on the tour searched bodily while clearing Soviet customs, and why? What are the preferred brands of blue jeans in Ukraine? Which types of electronic calculators have the greater relative value - American or Japanese? What will be the exact consequences if it is discovered or you admit at customs that you have Western literature, a prayer book, or even Ukrainian dissident material in your possession? Has anyone ever been shot for such an offense? Locked up? Scolded?

Finally, let us talk about the logistical and financial aspects of the tour. Unless you are firmly anti-social, going with a tour is by far the best way to

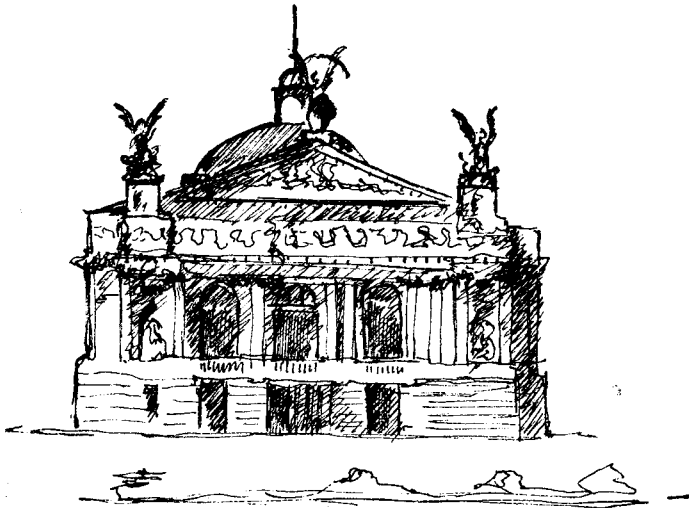

travel to Ukraine. The tour leader will save you much needless hassle and grief. You must realize that the Soviet system of hospitality is simply not very adept at handling individual travelers. All sorts of woes can befall the individual traveling alone. For instance, if there happens to be a room for you, then there are probably no meal vouchers and no one you talk to seems to know why. What is even worse, you detect that there is no sense of urgency or sympathy with the plight of the poor tourist. By the time you resolve all your difficulties, much time will be lost and you will be needlessly aggravated. In fact, you might even have second thoughts about staying. Your tour guide will cushion you against all the red tape, misunderstandings, and other assorted nonsense of Soviet officialdom.

It is a serious mistake to bring in large sums of Western currency. Believe it or not, tourists travel to Ukraine for a two-week stay and carry astounding sums of cash. How astounding? It is not unusual for people to carry \$6,000, \$8,000, or even \$12,000. Currency that is not declared is subject to confiscation, so most people reveal their financial holdings to the Soviet authorities with far greater precision than to their country's tax services. When the Soviet customs official sees a declaration form with \$12,000, his eyes light up, his heart might even skip a beat and he is sorely tempted to unburden you of some of that cash. He is sure that the tourist will protest very little if relieved of, say, \$500 to pay for the allegedly excess babushkas, calculators, or jeans that every traveller invariably brings with him. After all, \$500 is a rather small amount when compared to \$12,000. Experience does seem to indicate that

people with huge sums of money pay more, in some cases much more, for carrying such articles. It seems that the Marxist adage applies: "*From each according to his means.*" Since the tour is completely paid in advance, our advice is not to carry more than \$200 to \$500 per person.

It should be evident that the above suggestions cannot be implemented in one or two weeks. Therefore, if you are serious about improving your preparedness for a coming visit to Ukraine, there is a great deal of work that needs to be done. Do not delay. Just as you need a certain amount of time to make formal travel arrangements with the tourist bureau and your government, so too you need time to prepare intellectually.

II. THE TOUR

Remember that your conduct as a tourist will reflect on who you are, and, for better or worse, will reflect on the group that you represent. Both your virtues and foibles will be magnified as the characteristics of the Ukrainian diaspora. It is therefore crucially important to make the proper impression on both our friends and foes. In the first case, patriotic Ukrainians struggling against a tyrannical regime can take heart from the knowledge that Ukrainians in the West are capable of effectively presenting the plight of Ukraine to the world at large.

In the second case, let our adversaries observe that we are a committed people who do not readily accept the status quo. We must serve as visible proof that the Kremlin cannot wish the Ukrainian problem away.

What, then, are the courses of action that you should adopt while on tour in Ukraine?

1. *Your tour starts when you meet your group at the port of departure.* Therefore, you must be careful with whom you talk and about what. It can be rather disconcerting to discover that the elderly man with whom you were talking so animatedly is travelling on a Soviet passport. (The man, who was separated from his wife during the Second World War, was recently reunited with her. He now resides permanently in the U.S., and together they are travelling to visit their son and grandchildren.) Now, we are not suggesting that such people are Soviet spies or even informers, but by the same token they are susceptible to more Soviet pressure should the need arise. This does not mean that you should

crawl into a cocoon and regard every action as imbued with double meaning or filled with intrigue.

2. *Always maintain your dignity and insist on courteous treatment by Soviet authorities.* The very fact that you have been issued a Soviet visa for travel is testimony to the fact that your government and the Soviet government have worked out an understanding on these matters. If there was something they did not like about you, no one forced them to issue you a visa. In no way ought you to apologize for being a member of Plast, SUM, or any other organization in the West. These are perfectly legitimate organizations in our respective countries and they do not need a Soviet imprimatur. Would the Soviet authorities even dream of questioning your membership in the Democratic or Republican party? Or, better yet, would you ever dream of justifying your membership if questioned? In the event of any breaches of etiquette on the part of the Soviet authorities, our advice is to register your outrage immediately and forcefully. Let them know in no uncertain terms that you will inform your State Department of their barbaric conduct. Or tell them that you will write an expose in your local newspaper about the outrages committed against unsuspecting tourists.

Do not allow yourself to be treated as a criminal simply because your parents or you yourself left Ukraine. Experience has demonstrated that tourists who insist firmly on their rights get treated accordingly. On the other hand, those who act like sheep get sheared. To each his own.

3. *Speak only in Ukrainian with relatives, Intourist personnel, and fellow tourists.* Your ability to speak

Ukrainian though separated from Ukraine makes a profound impression on those with whom you interact. Do not worry that you will make grammatical errors or that you speak Ukrainian with an English accent. The important point is that you can use the Ukrainian language as an effective medium of communication.

If you should happen to know Russian, this is decidedly not the time to show off or practice your skills. In fact, do not be reluctant to express your displeasure with any knuckleheads in your tour group who insist on gaining favour with the authorities by showing off their knowledge of Russian. If you find yourself in the situation that people in the Soviet Union or Ukraine allegedly cannot understand Ukrainian, afford them the opportunity to brush up on their English, French, German, Spanish, or ghetto black English. This is by no means a minor point, for the extent to which we willingly use Russian is a formal statement about our national immaturity. It says nothing less than that as a nation we deserve our sad state of subservience, since we are all too ready to enslave our national consciousness to a foreign tongue.

4. *Stress the fact that you are an integral part of the Ukrainian nation.* Just because you happen to live in the United States, Canada, Europe, or Australia does not mean that somehow you have second-rate status as a Ukrainian.

In the past, as in the present, some of the finest Ukrainian patriots have lived or have been forced to reside beyond Ukraine. Where we happen to live currently is for the most part an accident of history. However, we are not Ukrainians because of accident.

We are Ukrainian because we share a common culture and tradition with our countrymen in Ukraine, and because we strive towards a common destiny as a people.

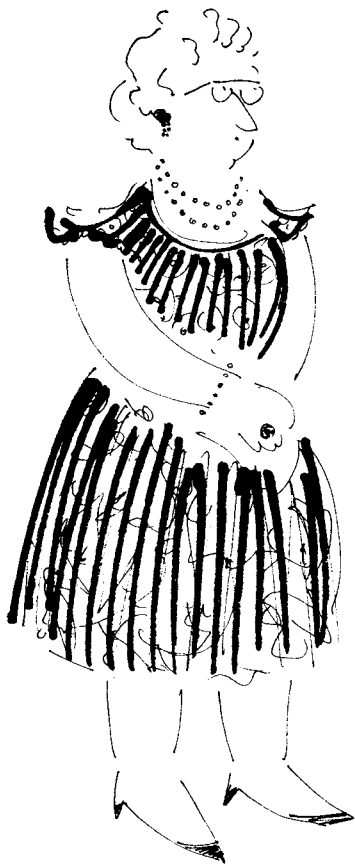
Remember, it is in Moscow's interest to erect barriers between Ukrainians. On the one hand, Moscow would want us to believe that Ukrainians in Ukraine are totally different and have no more earnest desire than to snuggle up more tightly to their Russian "brothers." On the other hand, Moscow acts as if beyond Ukraine there is not the least bit of organized Ukrainian life. To verify this, check the genuine surprise that people in Ukraine register when they find out about particulars of Ukrainian life in the West. Certainly Ukrainians in Ukraine know far less about Ukrainian communities in the West than do Poles about their "Polonia." This sad state can only benefit our enemies.

5. *Avoid engaging in frivolity that is demeaning to the Ukrainian nation.* A few examples can best bring home the point of what we mean by frivolous behavior. Many well-meaning tourists like to sing while travelling by bus or train. Certainly there is nothing wrong with singing, since this is a manifestation of our emotional link with the Ukrainian land. Many tourists, however, fearful that most of the songs in their memory bank will be interpreted as political or even pseudo-patriotic in nature, resort to such gems as *Mala ya muzha piyaka* (I had a husband who was a drunkard). Granted, this is a safe song, but a busload of tourists singing it at the top of their lungs are making a poignant statement about the maturity of the Ukrainian community. The devastating effect of such a song is

to reinforce the image of the Ukrainian people as mere country bumpkins, totally incapable of running their own affairs. Thank God for the older Russian brother who can benignly run the affairs of state for the irresponsible, fun-loving little Ukrainian brother. Is this the message we wish to convey? Tour guides especially, who are often thrust into the role of song leaders, ought to ask themselves this question. After all, they should have a broader responsibility than merely insuring the physical comfort of their charges along with the profitability of their firms. A gentle reminder on your part may be all that is necessary to alert an absent-minded tour leader about his responsibility for the good image of his group.

Many tourists storm into Lviv, Ternopil, or Kiev bejeweled, dressed, and coiffed like royalty. Indeed, many a grandmother might well be the envy of a high-school prom queen. Amid much pomp, they stroll imperially and shower their unfortunate parents or other relatives with a cornucopia of babushkas, jeans, and chewing gum. Bless them for their limitless generosity: Ukraine shall never forget them.

Be alert to the fact that even in many ordinary situations the average tourist is likely to stand out in striking contrast to the general Ukrainian public. There is simply no point in exacerbating the differences. Even if frivolity is not offensive to your immediate family, remember that there are others who take note. Their observations may reinforce half-baked notions that such people are nothing more than capitalist drones and that Ukraine is well rid of their kind. Unintentionally, such conduct

reinforces the propaganda campaign of the communist regime, giving credence to claims that the Ukrainian immigration is morally corrupt if not downright wicked. There is no telling what else the Ukrainian citizen will believe by extension about the Ukrainian diaspora if he thinks that he has gained special insight from the conduct of tourists. At the very least, he may think Soviet propaganda has large kernels of truth. Thus, it could be telling the truth about the “traitorous” Ukrainian Catholic Church or the German and now American “collaborators” - the so-called “bourgeois” Ukrainian nationalists.

6. *Avoid personal relationships with your Intourist guide.* Probably the vast majority of Intourist personnel are hard-working, decent human beings, but this is no reason to confide in them. The hard fact remains: they are operating within a system that requires them to inform, especially on foreigners. Even if the Ukrainian Intourist guides find informing personally distasteful, the demands of job security and their families’ welfare give them little choice. For others, and make no mistake about this, keeping an eye on tourists’ whereabouts is the first step up the KGB career ladder. There can be little doubt that the Intourist guides are instructed to provide accurate accounts of your comings and goings, your statements and your general attitude.

You will probably note that your Intourist guide is extremely concerned that everyone eat a good, nutritiously balanced breakfast at the hotel every morning. Even if you say you will have breakfast with your relatives, the guide will claim that it is necessary to meet in the morning in order to disseminate important information for the day. So

your presence is required. If you believe the guide is really interested that you get the meals to which the tour entitles you, then you also probably believe in the tooth fairy. The friendly guide along with the kitchen staff are already planning how to steal the meals the members of the group will not consume. So why the stress on breakfast meetings?

The morning muster is simply a convenient head-counting device. In addition, over breakfast, you may relate your latest adventure to your tourist friends in a rather relaxed manner. For instance, you travelled illegally to your father's village and the Soviet authorities are none the wiser. All this is related within easy hearing range of your Intourist friends who nonchalantly eat breakfast.

The less you talk with the Intourist guide, the less he will know about you. Do the guide a favour and provide him with a genuine reason why he can report very little about you. He will probably be thankful for your discretion.

7. *Avoid giving interviews on state radio or signing any statements or declarations.* The "Tovarystvo Ukraina" (Association for Cultural Relations with Ukrainians Abroad), which supposedly exists for the purpose of promoting ties between so-called "progressive" Ukrainian elements and the motherland, often arranges for tourists to visit its Kiev offices. There tourists are treated to free Ukrainian books, pamphlets, and postcards along with a period of poetry recitation and even jokes by a resident comedian. Then comes a question-and-answer period that may deal with the positive and negative aspects of Ukraine that tourists have experienced. (The negative aspects are, at worst,

such things as slow service in hotels.) The hosts try to project the image of reasonable people, even if they do take a few shots at the ever-present “bourgeois” Ukrainian nationalists.

At the conclusion of their program, they attempt to solicit subscribers to their newspaper, *News from Ukraine*. In fact, they even ask what type of articles you would want to see in this publication. All you have to do is write down what types of news items interest you and sign your name. They are very concerned, really insistent that you sign something. Are you in favour of motherhood? Sign.

Do not sign a thing, for you can be certain that this crowd will twist your statement out of context to suit their purposes. If you are not embarrassed in Ukraine, you will be when you return home and discover that you are now among the “progressive” Ukrainians in the West who are in total support of Soviet motherhood in its relentless struggle with imperialism and “decadent” Ukrainian nationalism.

In real life, the “*Tovarystvo Ukraina*” is a poorly disguised front for the KGB. Their purpose in holding “discussions” with Ukrainian tourists is to assess the character of the particular group. For example: Has the group generally bought the party line about the peaceful nature of the Soviet Union? Has the group been “educated” to the many benefits Ukraine enjoys in its “union” with Russia? To what extent has this group shown a concern for Ukrainian dissidents? How closely should this group be watched?

The best piece of advice we can offer is not to attend the “*Tovarystvo’s*” sessions. However, if you find that circumstances are such that you cannot

escape attending, then make the best of it by asking your hosts some of the following questions:

a) How has the “*Tovarystvo*” protested the defamation of the Ukrainian nation in such films as “*Holocaust*,” in which Ukrainians are presented in a very negative light?

b) How come French is spoken in Paris, German in Bonn, English in London, and Russian in Kiev? Are Ukrainians ashamed of their language?

c) How come there are Russian newspapers, magazines, and schools in Ukraine, but no Ukrainian schools in cities such as Moscow where there is a large Ukrainian population?

No doubt you will be able to think of other questions that are sure to raise the blood pressure of your hosts at the “*Tovarystvo* .”

Again, no signed statements or declarations.

8. *Treat monuments honouring communist heroes and victories with cold indifference while searching out places linked with the Ukrainian past.* There are, unfortunately, countless statues of Lenin throughout Ukraine. Your tour guide may show you a monument to other butchers such as Felix Dzerzhynski, founder of the Cheka - the historical predecessor of the KGB.

Set the tone early, namely that for your money you came to see the graves of Taras Shevchenko and Ivan Franko. You are interested in seeing where Lesia Ukrainka worked or where Vasyl Symonenko wrote his poetry. You simply do not care in the least where Lenin stayed in any Ukrainian city. When in Kiev, insist on seeing the statue of Volodymyr the Great and ask the guide to comment on it. Make sure when you visit Shevchenko’s grave in Kaniv that your

group has a bouquet of flowers and conducts a proper ceremony at the gravesite, such as singing Shchepchenko's "Zapovit".

Under no circumstances should you or any member of the group place so much as a wilted dandelion at the foot of a monument to Lenin or any other official communist saint. These terrorists insured that millions of our countrymen ended their lives miserably in cold unmarked graves throughout the vast reaches of the Soviet Union. Save your flowers, prayers, remembrances, and tears for them. Do not desecrate their memory by honouring their murderers.

9. *Enter the Soviet Union through Moscow airport.* Moscow is the hub for all travel throughout the Soviet Union. It has the greatest number of foreign visitors. Since customs officials deal extensively with foreign travelers at this terminal, it is not surprising that tourists suffer the least inconvenience and harassment when clearing customs in Moscow. At other ports of entry, the officials seem bent on showing that they are somehow tougher than Moscow. Whatever the rationale for this, it can play havoc with the tourist arriving and clearing customs in Kiev. (Do not make the erroneous assumption that *nashi* will be somehow more lenient). The experience can be even worse if you arrive by train from Poland. Chances are that you will be the only Westerner aboard, a fact meriting attention in itself. Furthermore, Poland has become a very strange socialist country; it is not a good place to be coming from as far as the Soviets are concerned.

In Moscow, you can be assured of being an anonymous face in the crowd and therefore have a

much better chance of passing through unmolested. This, surely, is what you want. So be just plain Ivan or Ivanka tourist, not worthy of any particular attention.

Nearly every tourist carries some articles that can be construed as contraband. There are the ever-present babushkas, gold rings concealed on toes, prayerbooks, calculators above the allowable norm, yards of cloth, and political literature, to name but a few. As a result, most tourists are nervous to some extent. Will my terrible secret be discovered?

Of course, the customs people know that in any random sample of tourists there is a predictable level of contraband. They also are quite aware of the diminishing returns that a hundred-percent search entails. After all, the vast majority will have no contraband but will harbor considerable ill will if subjected to overzealous scrutiny. Thus, whether or not you will be discovered depends significantly on pure chance. There have been reports of entire groups passing customs without so much as one suitcase being opened. On the other hand, there have been cases of rather thorough shakedowns both on arrival and departure.

If you are the type of person who will abide by every rule the Soviets set down, then you will not benefit in the least from our suggestions. In fact, they may be detrimental to your well-being. Just think, you might be accused of having read this vicious, anti-Soviet piece of literature. No doubt it merits 25 years in Siberia reading the collected works of Leonid Brezhnev.

In the event customs agents claim that you possess contraband, act surprised and hurt; insist it cannot

be true. If it proves impossible to enter the country with certain articles, insist forcefully on their return prior to your departure.

Two actual cases of tourists under pressure will clarify the points we have been making:

a) A man, let us call him Maksym, clearing customs in Kiev was assessed a stiff fine for excess yards of cloth and articles of clothing not intended for personal use. Much to the shock of the customs agent, he refused to pay. The tour was held up for over two hours, with the customs authorities demanding payment and Maksym steadfastly refusing. Some members of the tour even offered to help pay the fine so that they could proceed on their way. Maksym refused. Not only did he refuse, but he was causing a scene at the airport. He even had the audacity to demand a meeting with the customs director of the airport. Amid much commotion, the customs director arrived and took Maksym aside. After a rather amicable chat, it was decided that Maksym would pay some nominal fee and be allowed to keep all his articles. The director told Maksym, "Look, you have to pay something. How would it look if we let you go scot-free? Why, I would not be here tomorrow."

b) One piece of Irene's luggage was subjected to a thorough search before departure. After completing the inspection and leaving her possessions in a state of disarray, the customs agent waved that Irene could go. In a cool, calm voice Irene replied: "I will not budge from this spot until you have my luggage repacked and closed. Surely you do not expect me to do it." The customs agent promptly summoned two assistants who did as Irene demanded.

We will let you decide whether there is any moral to these stories.

10. *Insist that exorbitant prices be matched with first-rate service.* Do not be hesitant to demand that Soviet tourist agencies and facilities provide you with the first-rate service for which you have contracted. There is no reason why your hard-earned dollars should be spent on tenth-rate service at first-rate prices. If your hotel room does not have hot water, complain. If the menu handed out to you lists a dozen entrees but only one is available, complain. Complain because Intourist will give poor service under the pretext that they are doing you a big favour. Let Intourist know that you want service for your money, not a litany of excuses. Ask your hosts whether they would accept excuses if you failed to pay for your trip. Give them hell when they shortchange you. You are doing the Soviet state a favour by your presence; it is Intourist's problem to meet your needs successfully. If it cannot, perhaps it should get out of the tourist business and let someone competent conduct it. Remember that passivity may be interpreted as a sign of your satisfaction with the services provided.

If you are among the many people who will be visiting the homes of relatives, you will find that you are being wined and dined away from your hotel. At the same time, you have paid for meals and are entitled to them. We recommend that the meals you do not consume be refunded in the form of chocolates or other food items. Give these to your relatives. At least get some compensation. All you have to do is ask.

11. *Accent the positive about Ukrainian life in the*

West. There is no substitute for the truth, but, by the same token, nothing is gained merely by focusing on our pet dislikes. For instance, we dislike such-and-such a political grouping because it is too liberal or ultraconservative. It is extremely easy to be critical and devoid of solutions. Yet the Ukrainian community has much of which is can be justly proud. Points worthy of mention include:

a) The election of Ukrainian parliamentarians, especially in Canada.

b) The World Congress of Free Ukrainians. This umbrella group unites all the religious denominations of the Ukrainian diaspora, in addition to bringing together the fragments of the Ukrainian political spectrum.

c) The chairs of Ukrainian studies at Harvard University and the University of Toronto and the Canadian Institute of Ukrainian Studies in Edmonton. These institutions conduct research in Ukrainian studies on the highest scholarly level. Their work has been duly noted by the Soviet Ukrainian press. Without a doubt, their establishment is an important accomplishment for the Ukrainian communities in the United States and Canada.

d) The work of the the Ukrainian Helsinki Group abroad. Here it must be mentioned that General Petro Hryhorenko and Nadia Svitlychna have done significant work, especially during the Conference on European Security and Co-operation in Madrid.

12. *Inquire about the fate of Ukrainian political prisoners and acts of resistance to the Soviet regime.* The best place to start an inquiry is among relatives and people for whom your relatives can vouch. You

would want to broaden your search only in the event that your relatives cannot provide any information but can provide possible leads. Do not be surprised that in many cases you will know more about arrests, trials, and sentences of Ukrainian political prisoners than people in Ukraine. Remember, such information is generally not made public in Ukraine. Therefore, it may turn out that you will be informing your relatives about events taking place in their backyard.

There have been cases of people knowing about the dissident movement but refusing to talk out of fear that the tourist would not be discreet in concealing the source of information. Bear in mind that, although the information you seek is important, so is the safety and welfare of your source. You now have a responsibility to your source: you must insure that *your* actions cause no harm to him.

Finally, under acts of resistance to the Soviet regime (information which, incidentally, is far easier to get), report such things as workers' strikes, the display of Ukrainian flags, or written slogans urging the ouster of the Russian tyrants and freedom for Ukraine.

13. *If you are offered dissident literature or material documenting Soviet tyranny in Ukraine, seriously consider bringing it out of the country.* What are the important questions you need to consider? First, it is natural to fear that the Soviet security apparatus is out to intimidate you if not actually incriminate you. Our feeling is that, unless you are a relatively prominent Ukrainian, this is unlikely. You must ask yourself: what do the Soviets have to gain by going after me? Second, it matters a great deal how you

negotiate the acceptance of any material. Is the person who offers the material a relative, known to your relatives, or a total stranger? If it is a stranger, approach the situation with a healthy skepticism. Not everyone who claims to be torn apart by mother Ukraine's plight is sincere. Any meetings with strangers must be discreet, just you and he with no third party, no matter what. If the person is genuine, he will understand your reluctance to have others present. Also, let the stranger do the talking while you content yourself with a listening role. Outside of this, your intuition and common sense must be your guides.

The most probable reason strangers will approach you is economic and not political. You may be offered a Red Army belt buckle (heaven knows what you would do with it) in exchange for cigarettes, or maybe rubles for dollars. Our suggestion is to stay clear of the black market. The Ukrainian cause is not aided by your participation.

14. *In the event of serious trouble, insist on access to your ambassador.* Remember that most acts termed transgressions in the Soviet Union would not be offenses given the norms of civilized society. In anticipation of the 1980 Olympics, for example, the regime adopted a law extending Soviet citizenship to all those who have left what is now the territory of the U.S.S.R. and to their progeny (to the *n*th generation presumably). This act of official largesse, unexampled outside the Land of Soviets, was clearly meant to intimidate tourists with ancestral ties to "all the Russias." Move a centimeter out of line, went the implicit threat, and you too will be subjected to socialist legality. But the statute has not been applied

against anyone, and is not likely to be used except as a weapon of last resort against someone whom the regime desperately wants to put away. As a tourist, you do not fall into that category. Do not be intimidated by Soviet "legalese."

In the unlikely event that you are detained, it is imperative that you be represented by proper legal counsel. In many ways, time is on your side. There is a limit to the number of days the police can conceal your detention. After all, you will be missed by your fellow tourists. Do not sign any forms despite assurances that everything will be forgotten. Do not beat your breast and ask for forgiveness and under no circumstances offer to make a confession as a type of plea bargain. If you do, you will most certainly expose yourself to more grief than you imagined. Insist on seeing your ambassador or his representative. Do this over and over again if you have to. Hold out. The Soviets are not eager to produce heroes for the Ukrainian diaspora. They want to break you, and break you quickly.

III. RETURN

People who have visited Ukraine can do a great deal of good by relating their experiences to fellow Ukrainians at home and to non-Ukrainian fellow citizens. Typically, tourists leaving Ukraine feel emotionally torn from opposite extremes. On the one hand, there is genuine relief in leaving behind a totalitarian regime with its nearly universal inefficiency, rudeness, and constant surveillance. On the other hand, there is regret in leaving behind family, perhaps new friends, and a motherland we now know at first hand. Yes, for all her social, economic, and political ills, Ukraine is still our motherland and you will probably miss her more than you did previously - and love her more than ever. For some, the two- or three-week tour may be a watershed that permanently alters attitudes towards Ukraine and the Ukrainian diaspora. Now, being Ukrainian will take on a new meaning.

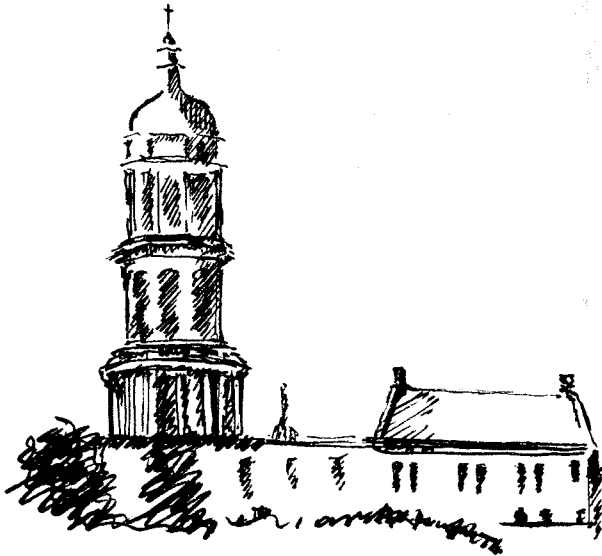
Upon your return you will reflect on your trip and no doubt ask yourself many questions. One of them may be: how, in a practical sense, can I help Ukraine?

Rather than leave this as a rhetorical question, do the following:

1. Talk about Ukraine with your friends so that they may partially participate in your experience.

2. Encourage others to visit Ukraine, especially those born in the West.

3. Use the available literature to improve your knowledge of what is going on in Ukraine. The basic reference work is: George Liber and Anna Mostovych (comps.), *Nonconformity and Dissent in the Ukrainian SSR, 1955-1975: An Annotated*

Bibliography (Cambridge, Mass.: Harvard Ukrainian Research Institute, 1978). An up-to-date selection of English-language writings on Ukrainian history and literature is available in: Roman Szporluk, *Ukraine: A Brief History* (Detroit: Ukrainian Festival Committee, 1979.)

4. Protest the wrongs inflicted on Ukraine by writing to your newspapers, other news media, and your elected representatives.

5. Take an active part in the life of the Ukrainian community, so that it is strengthened and enriched by your participation. A strong community in the West can be of significant assistance to Ukraine.

6. In discussing your experiences in Ukraine, especially in a public forum, be sure to omit the names of people and circumstances when sensitive matters are involved.

7. If you have had your fill of suffering in silence about Ukraine, are infuriated at her oppressors, and have committed yourself to do more for the cause of Ukrainian independence, contact us. Several addresses are listed in this brochure for your convenience. We will gladly suggest appropriate courses of action.

Contact us by mail or telephone:

ZAREVO
819 Asbury Terrace
Philadelphia, PA 19126
(215) 548-7230

ZAREVO
P. O. Box 185
Yonkers, NY 10710

ZAREVO
P.O. Box 3, Stn. M
Toronto, Ontario
Canada M6S 4T2